

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI

Rozwój regionalny w Europie Środkowej i Wschodniej

W dniach 20-22 września 2007 r. w niecodziennej scenerii Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się międzynarodowa konferencja „Rozwój regionalny w Europie Środkowej i Wschodniej”. Konferencja była wspólnym przedsięwzięciem Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG), Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Sekcji Polskiej Regional Studies Association.

Konferencja była pierwszą tak szeroką próbą refleksji nad znaczeniem dziesięciu państw Europy Środkowej i Wschodniej (stanowiących 27% terytorium -1,07 mln km² i 21% ludności UE - 103 mln) w rozwoju Wspólnoty Europejskiej. Trzeba jednocześnie pamiętać, że kraje te wytwarzają tylko nieco ponad 5% (600 mld Euro) PKB UE-25, ale mają do wykorzystania ponad połowę (156,5 mld Euro) budżetu Polityki Spójności na lata 2007-2013. Pokazuje to wyraźnie szansę, jaka stoi przed tymi państwami i jednocześnie rodzi pytanie o zakres i kierunki wykorzystania tych środków w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego oraz wdrożenia reform struktur społeczno-gospodarczych i terytorialnych.

Celem konferencji była dyskusja o głównych procesach i dylematach rozwoju regionalnego w nowych krajach członkowskich oraz odniesienie ich do obecnej i przyszłej polityki UE. Rozważenia były skoncentrowane na 5 głównych tematach:

- ❖ Europa Środkowowschodnia: tradycyjne peryferie czy nowy biegun rozwoju?
- ❖ Wzrost regionalnych różnicowań: obiektywna konieczność czy niepowodzenie Polityki Spójności?
- ❖ Metropolie w EŚ-W: nowi konkurenci, czy drugorzędne węzły w globalnej sieci metropolii?
- ❖ Nowe kraje członkowskie a Polityka Spójności: inspiracja dla zmian czy obrona *status quo*?
- ❖ Granice zewnętrzne UE: ograniczenia czy szanse dla rozwoju?

Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem zarówno po stronie władz publicznych, jak i przedstawicieli świata nauki. Świadczy o tym duża liczba uczestników - około 150 osób, z których ponad 60 przedstawiło referaty poświęcone rozwojowi krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Wśród gości znaleźli się m.in. przedstawiciele Komisji Europejskiej i ministerstw odpowiedzialnych za rozwój regionalny w 10 nowych krajach członkowskich: Czechach, Estonii, Litwie, Łotwie, Malcie, Polsce, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgrzech, a także badacze reprezentujący cały szereg instytutów naukowych, podejmujących zagadnienia rozwoju i polityki regionalnej, działających zarówno w starych, jak i nowych krajach członkowskich (w sumie z 20 krajów, w tym Korei i USA).

Konferencję otworzyli przedstawiciele organizatorów: Minister Rozwoju Regionalnego Grażyna Gęsicka, dyrektor EUROREG profesor Grzegorz Gorzelak oraz dyrektor wykonawczy

Regional Studies Association Sally Hardy. W dalszej kolejności ministrowie poszczególnych krajów Europy Środkowej i Wschodniej przedstawili dylematy oraz wyzwania związane z Polityką Spójności realizowaną w ich krajach. Tę część zakończyło wystąpienie Katariny Mathernovej, Zastępcy Dyrektora Generalnego DG Regio poświęcone zasadom i osiągnięciom Polityki Spójności.

Podczas pierwszej sesji plenarnej referaty wygłosili prof. Witold Orłowski, prof. Phil Cooke i dr Jerzy Kwieciński, wiceminister Rozwoju Regionalnego. Tezy referatów można w największym skrócie streścić następująco: procesy konwergencji Europy Środkowo-Wschodniej – której rozwój po II Wojnie Światowej został spowolniony w wyniku dominacji modelu gospodarki realnego socjalizmu, rozpoczęły się już od początków transformacji, która w większości postsocjalistycznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej okazała się niewątpliwym sukcesem. Większość z krajów wcześniej czy później osiągnęła stabilny, szybki wzrost gospodarczy, wprowadzając poważne reformy instytucjonalne. Nie należy jednak oczekiwać, że kraje te nadgonią dystans do Europy zachodniej, co wynika ze stale niższej produktywności, przestarzałej struktury gospodarczej oraz niskiego poziomu zatrudnienia. Co więcej, przed krajami EŚ-W pojawią się nowe wyzwania związane z koniecznością zwiększenia innowacyjności oraz sprostaniu problemom globalnym, w tym również związanym z przemianami środowiska przyrodniczego i zagrożeń, jakie stwarza dotychczasowy model rozwoju. Jak się wydaje konieczne jest zatem wdrożenie takich strategii rozwojowych, które z jednej strony zapewniają zwiększenie konkurencyjności narodowych gospodarek przy jednoczesnym zachowaniu trwałości rozwoju gospodarczego.

Druga sesja plenarna, w czasie której przedstawione były referaty prof. Grzegorza Gorzelaka i dr Maciej Smętkowskiego, prof. Wendelina Strubelta oraz prof. Andresa Rodrigueza-Posego pokazała, że w warunkach wzrostu gospodarczego w krajach EŚ-W następuje wzrost regionalnych różnicowań. Głównym czynnikiem za to odpowiedzialnym są procesy metropolizacji i związany z nimi szybki rozwój najważniejszych obszarów metropolitalnych, przede wszystkim miast stołecznych. Jest to między innymi rezultat tego, że w regionach wyżej rozwiniętych lokuje się „wysoki” segment globalnej gospodarki, który korzysta z przewagi konkurencyjnej dzięki zdolności do wytwarzania innowacji, podczas gdy regiony słabiej rozwinięte są „skazane” na segment „niski”, który w poszukiwaniu przewagi komparatywnej konkuruje kosztem produkcji, co spycha te regiony w pułapkę nisko opłacanej siły roboczej. Jednocześnie odwrócenie tych tendencji za pomocą tradycyjnych narzędzi polityki regionalnej nie wydaje się łatwe, o czym świadczy między innymi dość znikomy wpływ tradycyjnej polityki realizowanej przez rząd federalny we wschodnich Niemczech na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące na terenie b. NRD.

Podczas trzeciej sesji plenarnej prof. Peter Taylor, prof. Ludek Sykora i dr Jan Marten de Vet zastanawiali się, czy metropolie Europy Środkowej i Wschodniej mają szanse zająć ważne miejsce w ramach globalnej sieci metropolii. Mimo szybkiego rozwoju związanego z koncentracją potencjału ludzkiego i badawczo-rozwojowego, napływu inwestycji zagranicznych i lokalizacji siedzib agencji i zarządów firm międzynarodowych, metropolie te zajmują wciąż

odległe miejsca w klasyfikacjach miast światowych, a także pod wieloma względami - m.in. związanymi z jakością życia - wyraźnie ustępują licznym miastom krajów Europy Zachodniej. W tej samej sesji dr Istvan Kovac na przykładzie Węgier przedstawił przebieg procesów metropolizacji oraz znaczenie metropolii stołecznej w krajowym systemie osadniczym.

Czwarta sesja, w której występowali Ronald Hall z DG Regio, prof. John Bachtler oraz dr Jan Olbrycht (członek Parlamentu Europejskiego) była poświęcona możliwym kierunkom reform Polityki Spójności i jej przewidywanego wpływu na procesy rozwoju regionalnego. Nowa Polityka Spójności powinna być w większym stopniu nastawiona, z jednej strony, na wspomaganie najuboższych regionów, ale z drugiej w większym stopniu skoncentrowana na realizacji celów strategii lizbońskiej. W związku z tym powinna służyć nie tylko zapewnianiu źródeł finansowania, ale również wspieraniu instytucji i rozwoju zasobów ludzkich, procesów uczenia się i lepszej koordynacji działań na różnych szczeblach decyzyjnych. Jednocześnie, próba realizacji bardziej ambitnych zamierzeń przez politykę spójności będzie musiała pociągnąć za sobą wzrost nakładów finansowych na ten cel – choć nie jest jasne, na ile państwa członkowskie zechcą podjąć to wyzwanie.

Ostatni sesja plenarna dotyczyła sytuacji regionów przygranicznych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, a swoje wystąpienia na ten temat przedstawili prof. George Petrakos, prof. James Scott oraz prof. Vladimir Kolosov. W większości nowych krajów członkowskich regiony położone przy granicach – tak zewnętrznych granicach UE, jak i wewnętrznych granicach między członkami UE - są relatywnie słabiej rozwinięte. Impulsy pochodzące z drugiej strony granicy, zwłaszcza będącej zewnętrzną granicą UE, są zbyt słabe, by przyspieszyć rozwój tych regionów, a ponadto regiony te są często pomijane w wymianie międzynarodowej, która odbywa się między najważniejszymi ośrodkami poszczególnych krajów. Wielkość pomocy dla regionów przygranicznych położonych wzdłuż zewnętrznej granicy UE jest bardzo niska – zwłaszcza w porównaniu z tą, którą otrzymały regiony przygraniczne obecnych państw członkowskich. Środki te nie mogą się okazać czynnikiem pozwalającym na przewyższenie dalszej peryferyzacji, zagrażającej niektórym regionom przygranicznym krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Na 13 równoległych sesjach warsztatowych przedstawiono wiele interesujących referatów. Prelegenci najczęściej podnosili szczegółowe zagadnienia związane z rozwojem regionalnym i lokalnym ich krajów, a także przestrzenne aspekty procesów gospodarczych rozpatrywanych w układach sektorowych. Zakres podejmowanych zagadnień był bardzo szeroki poczynawszy od analizy zmian struktur przestrzennych i procesów konwergencji regionalnej w krajach EŚ-W, przez próbę określenia wpływu różnych czynników związanych z: uwarunkowaniami prawnymi, kulturą, sprawnością sektora publicznego, infrastrukturą transportową, inwestycjami zagranicznymi i stopniem innowacyjności na procesy rozwoju regionalnego, do wskazania regionów problemowych i peryferyjnych, jak również ukazania efektów wdrażania polityki spójności w poszczególnych krajach i regionach. Kilka referatów (jak np. dr Pawła Sameckiego i dr Marka Kozaka nt. przewidywanych skutków zmian finansowania

Polityki Strukturalnej UE, prof. Hansa-Joachima Kujatha nt. procesów metropolizacji w EŚ-W na tle europejskim) podnosiło zagadnienia szerszej natury.

Podsumowując – konferencja pozwoliła na skonfrontowanie wyników badań nad procesami regionalnego rozwoju w krajach EŚ-W z założeniami polityki regionalnej. Jednym z najważniejszych wniosków przedstawionych przez prof. Grzegorza Gorzelaka w podsumowaniu konferencji było to, że transformację postsocjalistycznej można uznać za w dużej mierze zakończoną. W związku z tym należy oczekiwać, że procesy rozwoju regionalnego w krajach EŚ-W będą miały podobny przebieg do tych, które są obserwowane w krajach wysokorozwiniętych. Wymaga to właściwego dostosowania polityki regionalnej do nowych uwarunkowań i m.in. odejścia od tradycyjnie ujmowanej spójności terytorialnej na rzecz spójności funkcjonalnej między poszczególnymi regionami krajów Wspólnoty Europejskiej.

Maciej Smętkowski